

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/318018588>

• • •

Conference Paper · April 2017

DOI: 10.5281/zenodo.545831

CITATIONS

0

READS

250

1 author:

Viacheslav Hladky

Space Law Association

15 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Problems of Law in Ukraine and Europe [View project](#)

Space Law (Международное космическое право) [View project](#)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

Uzhhorod National University

Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine

University of Szeged (Hungary)

Pan-European University (Slovakia)

University of Trnava (Slovakia)

Danubius University (Slovakia)

Student League of Ukrainian Bar Association

European Law Students' Association

elsa

The European Law Students' Association
UZHGOROD

ЛІГА СТУДЕНТІВ
АСОЦІАЦІЯ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ
2003

TRANSCARPATHIAN LEGAL READINGS

*Materials of the 9-th International Scholarly Conference
(April 20-22, 2017, Uzhhorod)*

Chapter 2

Uzhhorod – 2017

БКБ – 67 (47п – 43 пп) + 74,58
УДК – 3 (477. 87) : 378
318

Recommended for publication by the Academic Council of the Faculty of Law
of Uzhhorod National University (Protocol № 4 from March 10, 2017)

Editorial board:

Volodymyr Smolanka – Rector of the Uzhhorod
National University, prof.

Oleksandr Kopylenko – Director of the Legislation
Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine,
Corresponding Member of the National Academy
of Sciences of Ukraine.

Elemyr Baloh – Dean of the Law Faculty of the
University of Szeged (Hungary).

Peter Mezei – Deputy dean of the Law Faculty of
the University of Szeged (Hungary).

Andrea Olsovska – Dean of the Law Faculty of the
University of Trnava (Slovakia).

Michaela Moravchikova – Deputy dean of the Law
Faculty of the University of Trnava (Slovakia).

Jaroslav Ivor – Prof. of the Law Faculty of the
Pan-European University (Slovakia).

Stanislav Mraz – Prof. of the Danubius University.

Oleksandr Rohach – Vice-Rector for scientific and
pedagogical activities of UzhNU, prof.

Yaroslav Lazur – Dean of the Faculty of Law of
UzhNU, prof.

Yuriy Bysaha – Head of Department of
Constitutional Law and Comparative Legislature
of UzhNU, prof.

Dmytro Bielov – Acting head of the Department of
Criminal Law and Process of UzhNU, prof.

Oleksandr Bilash – Deputy dean of the Faculty of
Law of UzhNU, associate prof.

Sibilla Buletsa – Acting Head of Department of
Civil Law and Process of UzhNU, prof.

Heorhiy Dynys – Head of Department of
International Law of UzhNU, prof.

Tetiana Karabin – Acting Head of Department of
Administrative, Financial and Information Law of
UzhNU, prof.

Vasyl Lemak – Head of Department of Theory
and History of State and Law of UzhNU, prof.,
Corresponding Member of the National Academy
of Sciences of Ukraine.

Mariya Mendzul – Deputy dean of the Faculty of
Law of UzhNU, associate prof.

Khoma Oleksyk – Deputy dean of the Faculty of
Law of UzhNU, prof.

Vadym Roshkaniuk – Deputy dean of the Faculty
of Law of UzhNU, associate prof.

Mykhailo Savchyn – Director of Scholarly and
Research Institute for Comparative Public Law
and International Law of UzhNU, prof.

Roman Fridmanskyy – Deputy dean of the Faculty
of Law of UzhNU, associate prof.

Pavlo Cherevko – Deputy dean of the Faculty of
Law of UzhNU, associate prof.

Vasyl Yarema – Head of Department of
Commercial Law of UzhNU, prof.

Andriy Andrushko – associate prof. of UzhNU.

Oleksandr Semerak – professor of UzhNU.

Mykola Sidak – professor of UzhNU.

Petro Trachuk – professor of UzhNU.

Vasyl Fazykosh – professor of UzhNU.

*The Organizing Committee of the 9-th International Scholarly Conference
‘Transcarpathian Legal Readings’ might not share the views of the participants. The liability
on contents and accuracy of materials is on participants and their supervisors.*

ТЕМПОРАЛЬНІ МЕЖІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПЕРЕДУВАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАСТАННЮ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Гладкий В.В.

магістр права, голова «Асоціації космічного права»

ORCID ID: 0000-0003-2499-0937

DOI: 10.5281/zenodo.545831

В межах доктрини права досі не було вирішено низки теоретичних та практичних питань щодо темпоральних меж перебігу юридичної відповідальності в реальній дійсності та відображення цього перебігу в площині права. Суттєво ускладнює цю проблему відновлення наукового інтересу сучасних вчених в галузі права до радянської теорії позитивної юридичної відповідальності, котра не є юридичною концепцією (і, будучи суто філософською теорією, є очевидно паралогічною). З урахуванням цієї теорії в доктрині знову культивується вкрай помилкова концепція залежності моменту виникнення кримінальної відповідальності від моменту звершення злочину.

Російський учений П.В. Коробов, який є одним з ключових сьогочасних прихильників зазначеного підходу до розуміння початкової темпоральної межі відповідальності, в своїх 10 аргументах, що нібито підтверджують зазначену теорію, стверджує, що безпосередньо норми кримінального закону (зокрема, про: завдання та призначення кримінального судочинства; скасування примусових заходів виховного впливу; притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності; притягнення до кримінальної відповідальності за заявою комерційної чи іншої організації тощо) вказують на те, що «притягнення до кримінальної відповідальності є притягненням особи як обвинуваченого», «а оскільки притягнути можна лише до того, що вже існує, притягнення до кримінальної відповідальності означає, що ця відповідальність виникає раніше, ніж особа притягується як обвинувачений, виноситься обвинувальний вирок, вирок набирає законної сили». Тим часом, ця відповідальність «з'являється і до застосування запобіжних заходів», тому що, за загальним правилом, ці заходи повинні використовуватися лише стосовно обвинувачених, тобто «після притягнення осіб до кримінальної відповідальності»¹. Зі всього

¹ Коробов П.В. Момент возникновения уголовной ответственности / П.В. Коробов // Правоведение. – 2001. – № 2. – С. 147–163.

викладеного П.В. Коробовим, вважаємо, що фразу «притягнути можна лише до того, що вже існує», яка є базовою в означеній теорії, слід вважати, дійсно, ґрунтовною.

Необхідно визнати, що в доктрині права по сьогоднішній день не має місця ґрунтовної відповіді на вказаний вченим аргумент, який нібито підтверджує залежність юридичної відповідальності від звершення злочинного діяння. Правова позиція про те, що юридична відповідальність передує притягненню до відповідальності, була викладена Конституційним Судом України в його рішенні від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99. Проте, слід констатувати, що Судом не було докладно пояснена його логіка розуміння послідовності притягнення до відповідальності й моменту виникнення такої. Звернемо увагу на те, що означене розуміння послідовності відзначалася у спеціальній науковій та науково-практичній літературі¹, проте в цих працях також не була пояснена логіка зазначеного підходу до розуміння темпорального прояву відповідальності в усвідомлюваній всіма нами дійсності. Більш того, в деяких випадках, аналізуючи ці дослідження, не можна також дійти висновку, що авторами цих праць взагалі розумілася логіка Суду з даного питання, що ускладняється тим, що поняття «кримінальна відповідальність», як в спеціальній юридичній літературі, так і в законодавстві вживається досить часто в різних розуміннях. Важливо також звернути увагу на те, що в доктрині права були здійснені спроби пов'язати факт виникнення юридичної відповідальності після притягнення особи до відповідальності з моментом вчинення цією особою правопорушення. Так, наприклад, українські вчені Л.В. Юрченко й А.Г. Зарубіна відзначають наступне: «передумовою притягнення особи до відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення є здійснення досудового розслідування та судового розгляду»; «виникнення кримінальної відповідальності пов'язане з фактом вчинення злочину конкретною особою»; в момент вчинення кримінального правопорушення між особою, яка вчинила правопорушення, і державою виникають «кримінально-правові відношення і кримінальна відповідальність»; якщо злочин не буде зафіксовано правоохоронними органами або не буде розкрито, то виниклі правовідносини «не напов-

¹ Див. напр.: Буроменський М.В. Сучасний стан політики та законодавства з питань надання медико-соціальних послуг для дітей та молоді груп високого ризику щодо ВІЛ-інфікування: аналітичний огляд / М.В. Буроменський, В.М. Стешенко. – К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2008. – С. 105–106; Савченко О. Роль та значення рішень Конституційного Суду України у застосуванні норм Кримінального кодексу України / О. Савченко // Українознавство. – 2010. – № 2. – С. 171.

няться реальним змістом, а кримінальна відповідальність залишиться нереалізованою, тобто не отримає свого розвитку в інших елементах»; відповідальність залишиться нереалізованою також в тих випадках, коли правоохоронні органи та суд, встановивши обставини вчинення кримінального правопорушення, вважатимуть можливим на підставі кримінального закону і за наявності необхідних умов звільнити особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, від кримінальної відповідальності або при ухваленні рішення про закриття кримінального провадження; «тому притягнення до кримінальної відповідальності передуює кримінальній відповідальності та має стадійний характер», й, беручи до уваги те, що «поняття «притягнення до кримінальної відповідальності» не тотожне поняттю «кримінальна відповідальність»», «особа вважається притягнутою до кримінальної відповідальності тільки після постановлення судом обвинувального вироку, який набрав законної сили», а сама кримінальна відповідальність «виникає з моменту вчинення злочинного діяння і закінчується або реалізацією покладених заходів кримінально-правового характеру, або погашенням судимості, або закінченням терміну давності притягнення до кримінальної відповідальності»¹. Як вбачається, це «обґрунтування» побудовано на істотному порушенні логіки кримінального процесу та на абсолютній відсутності розуміння понять «кримінальна відповідальність», «притягнення до кримінальної відповідальності» і, найважливіше – на нерозумінні різниці між кримінальною відповідальністю та кримінально-правовими відносинами.

Зважаючи на помітний дефіцит критичного правового аналізу аргументу П.В. Коробова про те, що «притягнути можна лише до того, що вже існує», а також дефіциту обґрунтування логіки КСУ щодо послідовності притягнення до відповідальності та виникнення відповідальності, вважаємо за необхідне провести цей аналіз в рамках нашого дослідження. Зважаючи на це, перш за все зазначимо, що *передуюння притягнення до відповідальності самій відповідальності – це логіка законодавця*, котра виявлятиметься в наступних особливостях перебігу кримінального процесу, передбаченого законодавством більшості цивілізованих держав: 1) особа може бути визнана винуватою у вчиненні злочину лише після того, як набере законної сили відповід-

¹ Юрченко Л.В. Притягнення до кримінальної відповідальності – як стадія кримінального провадження / Л.В. Юрченко, А.Г. Зарубіна // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского, Сер.: «Юрид. науки». – 2012. – Т. 25 (64). – № 2. – С. 240–241.

ний правозастосовчий акт щодо цієї особи, котрий визнає достатню злочинну винуватість обвинуваченого; 2) для того, щоб встановити особу злочинця – компетентні органи реагують на скоєний злочин: проводять розслідування, спрямоване, насамперед, на уточнення особи правопорушника; 3) після того, як конкретна особа визначається державою як така, що ймовірно вчинила правопорушення, цю особу починають офіційно підозрювати у скоєнні відповідного злочину, встановлюється її вина, характер якої був би достатнім для обвинувачення підозрюваного у вчиненні злочину; 4) після того, як компетентний суб'єкт дійде висновку, що підозрюваний є винним в скоєнні злочину, – його офіційно обвинувачують у вчиненні злочину; 5) після висунення обвинувачення, питання винуватості починає встановлювати суд, беручи до уваги докази обвинувачення та захисту (хоча обвинувачений не зобов'язаний виправдовувати себе); 6) в тому випадку, якщо суд доходить висновку, що позиція сторони обвинувачення виявляється достатньою, і підсудний є винним у вчиненні злочину, суд повинен аргументовано та із дотриманням відповідних правил винести обвинувальний вирок, який до моменту набрання законної сили є документом, в якому відображена офіційна думка суду (тобто, до моменту набрання вироком законної сили, висновки суду в ньому є такою ж офіційною думкою органу влади, що необов'язково доводить істинність будь-чого, що і акт обвинувачення, котрий будувався на думці прокурора, побудованій на досудових доказах винуватості, з тією різницею, що думка суду побудована на аналізі встановлених в досудовому і в судовому порядку доказів винуватості або ж невинуватості підсудного); 7) думка суду щодо вини підсудного оформляється в незаперечний факт (якщо не будуть встановлені нові обставини справи) в момент набрання вироком законної сили, у результаті чого підсудний осуджується за скоєння конкретного злочину, стає засудженим – він визначається державою (це вже не офіційна думка суду) злочинцем (у зв'язку з визнанням особи злочинцем, щодо неї виникає відповідальність, яка реалізується лише після її виникнення); 8) протягом усього періоду, доки вирок не набрав законної сили, підсудний вважається невинуватим за принципом *omnis indamnatus pro innoxio legibus habetur*, і збереження цього стану він може вимагати визнати у порядку апеляційного та касаційного оскарження думки суду, тобто, може вимагати, щоб думка суду переглядалася колегією суддів, думка яких буде більш авторитетною за думку нижчестоящего суду (ця професійна авторитетність впливає з ч. 1 ст. 28 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Зауважимо, що законодавець розглядає рішення суду (до набрання таким законної сили) саме в якості думки суду, яка хоча і може бути помилковою, утім, *de rigore juris* передбачається її правильність у силу авторитетності судової влади і, відповідно, професіоналізму суддів (показовим прикладом є рішення Конституційного Суду України: його рішення, будучи думкою більшості суддів КСУ, які, у силу ст.ст. 150-2, ч. 2 ст. 152 Конституції України та п. 4 рішення КСУ від 9 червня 1998 року № 8-рп/98, визнаються обов'язковими до виконання і не підлягають апелюванню; незалежно від того, чи проголосував «за» або «проти» прийняття відповідного рішення, суддя КСУ, який підписав рішення, у силу §56 Регламенту КСУ, має право викласти у письмовій формі свою окрему думку у справі в семиденний термін від дня голосування, котра не володіє тією самою юридичною силою, що і рішення КСУ). Такий же самий підхід законодавця використовується і до компетентних органів влади, їхніх думок, офіційно заявлених у досудовому порядку. Ці думки можуть надалі підтверджуватися, і, наприклад, термін перебування особи під вартою буде враховуватися при визначенні покарання цієї особи (тобто, знову-таки, особа, що невизнана ще винуватою, може бути взята під варту лише на підставі аргументованої думки відповідного органу влади, яка має відповідати законодавству, але це не означає, що така думка, котра хоча і видається такою, що відповідає законодавству, у дійсності, буде такою, що істинно відображає реальну дійсність), а також спростовуватись, і у відношенні до особи, конституційні права котрої були обмежені через неправильну думку прокурора і суду, будуть здійснюватися відповідні адекватні процесуальні дії.

Беручи до уваги сутність юридичної відповідальності та її виду – кримінальної відповідальності, а також логіку законодавця щодо передування притягнення до відповідальності самій відповідальності, розуміння законодавцем правозастосовчих актів суду про винуватість або ж невинуватість підсудного, відзначимо, що кримінальна відповідальність (у широкому сенсі) – це особливий кримінальним законом передбачений наслідок офіційної реакції на кримінальне правопорушення, який позначається у площині права тоді, коли відреагувавши на злочин, держава змогла встановити винуватість суб'єкта, що зафіксовано в обвинувальному вироку суду, який набрав законної сили; з моменту вчинення злочину та початку перебігу кримінально-правових відносин у відповідного правоохоронного органу виникає обов'язок відреагувати на цей злочин шляхом встановлення особи ймовірного злочинця, обставин справи, винуватості ймовірного злочинця. При цьому, «притягаючи до відповідальності» підозрюваного, орган влади

не притягує цю особу до буквально існуючої відповідальності, тобто відповідальність, у результаті такого притягнення у фактичній та правовій дійсності не починає реалізовуватися. Це пояснюється тим, що вона ще не виникла. То чому ж законодавець вживає поняття «притягнення до відповідальності», якщо відповідальність як така ще не виникла? І, відповідно, як можна «притягнути» до того, що ще не існує? Відповідь на це питання криється у відповіді на питання: як можна притягнути до відповідальності, коли «відповіді» ще немає? Очевидно, що відповідальність за змістом процедури «притягнення до відповідальності» виражається у тому, що повноважний суб'єкт поступово змушує особу відповісти за конкретні дії, які були вчинені у реальній дійсності. Важливо тут не те, чи має місце кримінальна відповідальність, а чи має місце кримінально карані діяння, вчинені суб'єктом цього злочину (у сенсі ч. 1 ст. 2 КК України).

Так, беручи до уваги аргумент П.В. Коробова, коротко викладений нами темпоральний прояв кримінальної відповідальності у кримінальному процесі, а також буквально сутність притягнення особи до кримінальної відповідальності, наголосимо, що *притягнення ймовірного злочинця до відповідальності за вчинені ним раніше діяння, дійсно, передують моменту виникнення юридичної відповідальності*, що є логічним наслідком притягнення до відповідальності, у тому випадку, якщо у процесі притягнення до відповідальності особа визнається винною. Процесуальні дії, якими можуть обмежуватись конституційні права та свободи особи (у трудовому праві, наприклад, аналогом можна назвати тимчасове відсторонення працівника на період проведення розслідування ймовірно вчиненого ним трудовправового проступку¹), можуть створювати ілюзію, що особу притягнуто до відповідальності у тому сенсі, що відповідальність щодо неї в площині права виникла та навіть реалізується, але ця думка була би помилковою. Процесуальні дії органів влади, що направлені на обвинуваченого, здійснюються лише для досягнення цілей притягнення його до відповідальності (та, відповідно, задля уникнення ймовірності ухилення цією особою від відповідальності, яка ймовірно настане щодо нього після закінчення притягнення до відповідальності – власне, у момент її виникнення). Іншими словами, обмеження прав та свобод обвинуваченого, що за-

¹ Гладкий В.В. К вопросу о теории трудовправовой ответственности / В.В. Гладкий // Стратегічні пріоритети в ХХІ столітті: матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 лютого 2017 р. – Київ, 2017. – С. 86–90. – DOI: 10.5281/zenodo.439731.

сновані на кримінальному процесуальному законі та думці компетентного органу на певному етапі процесу, обумовлені необхідною гарантією держави суспільству щодо змушення особи дати відповідь за свої діяння, якої (тобто відповіді) ще, що не викликає сумнівів, не існує в реальній дійсності та в правовому полі як *functus officio*.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУЛЮВАННЯ ДЕФІНІЦІЇ ГЕНОЦИДУ У НОРМАХ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Желізняк О.П.,

студент IV курсу юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»

Постановка проблеми. Термін геноцид з'явився після Другої Світової війни та був запропонований юристом Рафаелем Лемкіним. Згодом цей термін був взятий за основу при ухваленні Міжнародної конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 р. Конвенція визначає геноцид як дії «з наміром знищити, повністю чи частково, якусь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку». Однак сам Лемкін при формулюванні визначення терміну геноцид, до цього діяння відносив також і намір знищити культурну чи соціальну групу. Через це досі залишається гострою та відкритою дискусія щодо визнання тих чи інших діянь геноцидом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При підготовці цієї статті нами було розглянуто праці таких вчених, як Антонович М., Кульчицький С., Портнов А., Лемкін Р., які займались визначенням поняття “геноцид” та досліджували проблеми його кримінально-правової кваліфікації.

Метою нашого дослідження є аналіз різних підходів до визначення поняття “геноцид”, вивчення зарубіжної практики та розробка пропозицій щодо удосконалення кваліфікації даного злочину.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як вже було сказано вище, відповідно до Міжнародної конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 р. геноцид – це дії «з наміром знищити, повністю чи частково, якусь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку», до яких належать:

- убивство членів цієї групи,